

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.9>

PROJEKCJA FOLKLORYSTYCZNA CZASU EGZYSTENCJALNEGO W ASPEKCIE DUCHOWEJ KONSTITUCJI JEDNOSTKI

Alla Pavlova

kandydat nauk filologicznych, docent

doktorantka Dydaktyczno-Naukowego Instytutu Filologii

Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Tarasa Szewczenki,

(Irpień, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6214-8738

Lypen.pavlova@ukr.net

Adnotacja. Na przykładzie tekstów folklorystycznych analizuje się ambiwalencję aksjologicznych wartości kategorii czasu, jej rolę w tworzeniu antropologicznego modelu pozaobrzędowego folkloru liryczno-epickiego, znaczenie z problemem dialektyki immanentno-transcendentalnej. Autor podkreśla, że ważność pojęć „czas” i „przyczynowość” można prześledzić na przykładzie folkloru liryczno-epickiego, ponieważ każde działanie jest przez coś lub kogoś deterministyczne, zrozumiałe i zachowane w świadomości folklorystycznej. Autor podkreśla, że obecność dowodów na określone zdarzenie lub działanie sugeruje wymiar czasowy. W ten sposób w czasie przeszłym ujawniają się warunki określonej sytuacji, a w teraźniejszości jej konsekwencje, a ten dialektyzm staje się prawdopodobny zarówno na poziomie tekstowym, jak i pozatekstowym.

Słowa kluczowe: folklor liryczno-epicki, model antropologiczny, świadomość folklorystyczna, czas, tłumacz, odbiorca, egzystencja.

FOLKLORE PROJECTION OF EXISTENTIAL TIME IN THE ASPECT OF THE SPIRITUAL CONSTITUTION OF THE PERSONALITY

Alla Pavlova

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Doctoral Student of the National Institute of Philology

Taras Shevchenko Kyiv National University (Irpın, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6214-8738

Lypen.pavlova@ukr.net

Abstract. Using the example of folklore texts, the article analyzes the ambivalence of axiological meanings of the category of time, its role in structuring the anthropological model of non-ritual lyric-epic folklore, correlation with the problem of the immanent-transcendent dialectic. The author emphasizes that the relevance of the concepts of «time» and «cause-and-effect relationship» can be traced on the example of lyrical-epic folklore, since any action was determined by something or someone, it is understood and fixed in folklore consciousness. It is noted that the presence of the prerequisites of a certain event or act implies a time dimension. So, in the past tense, the conditioning of a certain situation is revealed, and in the present tense, the consequences are represented, and this dialectic becomes plausible both on the textual and non-textual levels.

Key words: lyric-epic folklore, anthropological model, folklore consciousness, time, translator, recipient, existence.

ФОЛЬКЛОРНА ПРОЄКЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ЧАСУ В АСПЕКТІ ДУХОВНОГО КОНСТИТУЮВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Алла Павлова

кандидат філологічних наук, доцент,

докторантка Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Ірпін, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6214-8738

Lypen.pavlova@ukr.net

Анотація. На прикладі фольклорних текстів аналізується амбівалентність аксіологічних значень категорії часу, її роль у творенні антропологічної моделі позаобрядового ліро-епічного фольклору, релевантність із проблемою іманентно-трансцендентної діалектики. Авторка наголошує, що слухність понять «час» і «причинність» можна простежити на прикладі ліро-епічного фольклору, оскільки кожна дія чимось або кимось детермінована, осмислюється і зберігається у фольклорній свідомості. Авторкою акцентовано, що наявність доказів певної події

чи дії передбачає часовий вимір. Таким чином, у минулому часі розкриваються умови певної ситуації, а в теперішньому – її наслідки, і цей діалектизм стає вірогідним як на текстовому, так і на позатекстовому рівнях.

Ключові слова: ліро-епічний фольклор, антропологічна модель, фольклорна свідомість, час, транслятор, реципієнт, екзистенція.

Вступ. У дослідженні антропологічної моделі необрядового ліро-епічного фольклору важливою є категорія часу, яка різнопланово оприявнюється в художньому континуумі традиційного уснопоетичного твору. На прикладі цієї категорії можна окреслити діалектику іманентного і трансцендентного, оскільки час постає не лише безумовною сутністю емпіричних явищ, звичайних темпоральних характеристик, зокрема, вказівок на момент здійснення, тривалість певної події, пору року, дня, а також тим непізнаним, що постійно обертається в екзистенційній свідомості. Таким чином, можна говорити про категорію екзистенційного часу у фольклорному ліро-епосі, що зумовлює *актуальність* нашої роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначена проблема має міждисциплінарний характер, тому актуальними для цього дослідження є праці фольклористів, філософів, лінгвістів, літературознавців, соціологів тощо. Аналітиці концепту часу на основі культурного контексту присвятили свої студії Л. Гайдученко, Л. Петренко, Л. Прокопович, С. Цимбал та інші вчені. Категорію часу у колі культурно-філософської парадигми досліджували С. Секундант, В. Куценко, В. Артюх, О. Бойко, А. Вертель, аксіологічні виміри поняття «час» на прикладі фольклорного тексту – Л. Копаниця, О. Наумовська, О. Івановська тощо.

У публікації Л. Прокопович «Вербалізація концепту ЧАС у романі Мирослава Дочинця «Мафтей» (2017) досліджено лінгвоестетичні особливості цього концепту з виокремленням темпоральних метафор. Учена зосереджує увагу на трьох домінуючих метафоричних моделях, представлених у художньому континуумі письменника: час – людина, час – дорога, час – природа. У наведеній праці проаналізовано складну поліаспектну структуру антропоморфної метафори, що оприявнюється численними дієслівними образами, де суб'єкт дії представлений темпоральною лексико-семантичною одиницею, а предикат – дієсловами зі значенням різновидів людської активності (Прокопович, 2017: 67-68).

Фольклористка О. Кузьменко у статті «Фольклорні знаки воєнного буття у тріаді концептів «ВОЛЯ» – «НЕВОЛЯ» – «ДОЛЯ» (2018) наголошує на тому, що у художньому моделюванні концептів ВОЛЯ та НЕВОЛЯ важливими є образи, які уособлюють часо-просторовий континуум. Передусім, дослідниця акцентує на тому, що образи такого плану виконують важливі функції у епічних творах, утілюючи різні вияви людської реальності. У ході текстуального аналізу фольклорних текстів про неволю, де простежується релевантність первинного моменту дії та «внутрішнього часу твору», авторка зосередилась на експлікації значення цього поняття. Учена стверджує, що час є не лише проєкцією подієвості, а ще й способом репрезентації драматизму помежової ситуації. Стосовно репрезентації екзистенційного часу, констатовано, що він може поставати в семантичній амбівалентності: то нескінченним, то розтягненим, то ущільненим до максимуму, недискретним, або ж відсутнім (Кузьменко, 2018: 133–134).

У одній із праць лінгвістки Л. Петренко проаналізовано лексико-семантичну репрезентацію концептосфери ПОРИ РОКУ в сучасних поетичних творах, представлено спробу систематизації вербальних компонентів. Ученою детально проаналізовано конструкції ядра та периферії, досліджено різновиди імпліцитних та експліцитних репрезентаторів, особливості контекстуальної систематизації атрибутів та предикатів, а також семантики лексичних одиниць темпорального значення. Авторка охарактеризувала різновиди модифікацій концептуальної метафори осені, серед яких: господиня, мати, хвора жінка, хижа істота, дівчина-наречена, знатна пані, листоноша, індіанка (Петренко, 2019: 102). Окрім концепту ОСІНЬ, у статті «Концептосфера ПОРИ РОКУ в поетичній мові початку XXI століття» (2019) проаналізовано мовне втілення концептів ВЕСНА, ЛІТО, ЗИМА із урахуванням художньої інтерпретації та асоціативності поетичних образів.

Метою статті є аналіз амбівалентності аксіологічних сенсів часу на прикладі текстів необрядового ліро-епічного фольклору. Серед *завдань* – дослідження ціннісних параметрів поняття часу, а також семантичної релевантності з поняттями іманентного і трансцендентного, особливостей фольклорної репрезентації часу в аспекті самоідентифікації людини.

Виклад основного матеріалу. Через рефлексію героїв фольклорного твору можна проаналізувати ставлення до часу як до цінності буття, оскільки він наявний у кожній життєвій реальності, у кожному етапі пізнання світу з усіма його антиноміями, парадоксами та динамікою. Саме час постає своєрідним засобом споріднення транслятора та реципієнта, виокремлюючись такими особливими виявами, як здатність відчувати, усвідомлювати, впливати та обтяжувати існування. У фольклорній свідомості виникає прагнення здолати невизначеність, оскільки переживання часу розриває межі одноосібності та розгортає ймовірність сприйняття іншого індивіда як пріоритетної сутності, цінності його буття, важливої ролі іншої частини універсуму у своєму власному існуванні. Аксіологічний аспект часу у фольклорному творі вирізняє це поняття з-поміж інших категорій, які характеризують іманентні сфери життя (Павлова, 2022).

Феноменом переживання часу виокремлюються співанки-хроніки про трагічні події. Драматизм ситуації передчасного завершення життєвої дороги передано в початкових строфах ліро-епічного твору. Гостроту трагедії підкреслює використання номінативних одиниць на позначення конкретних вимірів часу – фіксування у колективній пам'яті дат загибелі певних людей, які стали героями фольклорного твору. Усвідомлення життєвої несправедливості корелюється з моментами досягнення амбівалентності часу, намаганням закарбувати важливі факти про життя реальних постатей, підкреслюючи морально-етичний аспект виняткової події. Наведемо для прикладу текст співанки «Про братів Бойків»:

Пропали два рідні браття, як камінь у воду,
І вни були чесні люди, гуцульського роду!
У *п'ятдесят другім році* Бойко Йван втопився,
Степанів вік на вулиці від ножа скінчився.
У *п'ятдесят восьмім році* Бендик го зарівав...
В *квітні місяці в неділю* нещастя ся стало –
Бойко Степаново серце битись перестало (Дей, 1972: 298).

У творі наявна моральна оцінка скоєного злочину, яка оприявнюється в тексті через низку емотивно маркованих лексичних одиниць: «підлі душегуби», «душегубець», «убієць», «душегуб», «заклятий кат». Натуралістично подано обставини трагічного випадку: «засадив ніж в саме серце», «чотири рани», зухвалість злочинця та байдужість до людського життя: «запитав сто грамів», «на порох ізітру», «ніколи не встане». Творець ліро-епічної хронікальної пісні використав точну дату відкритого суду над злочинцем, де всі присутні могли висловити свою думку, – двадцять восьме травня. Зрештою, адвокатська діяльність щодо виправдання вбивці не принесла результатів, і йому було призначено вищу міру покарання, після чого підсудний заплакав, благаючи про пом'якшення вироку (Дей, 1972: 298).

У фольклорних текстах про виняткові події розкривається експлікація понять «моральний вибір», «свобода» та «відповідальність», а введення номенів – часових характеристик – актуалізує аксіологічний компонент людських взаємовідносин (Павлова, 2022). Констатація аспектів часу сприяє усвідомленню важливості подій не лише для сучасників, а постає в аспекті екзистенційної перспективи – пізнанні часу як важливого фактору буття індивіда, формуючи ціннісні орієнтири всього соціуму з проєкцією на майбутні покоління.

Сам автор-виконавець співанки-хроніки причину відходу від поетичної традиції («хоч у віршах не пишеш ніякої дати») вбачає у резонансності представлених фактів. У фольклорній свідомості актуалізується тріада час – людина – буття. Використання детальних вказівок часу підтверджує достовірність переданої інформації, її фактографічність, тим самим служить інтегративним фактором психологічного сприйняття фольклорної події на рівні усвідомлення цінності не лише свого життя, але й життя іншої людини.

Мовленнєвий акт із акцентуванням на часових характеристиках у ліро-епічному творі не лише представляє проєкцію екзистенційного часу, а виконує певні функції на етапі текстового та позатекстового виявів: функції запитання, перестороги, аналізу, заперечення, оцінки тощо. Категорія часу стає своєрідним інтегративним компонентом між художнім континуумом та життєвим світом людини та соціуму загалом.

На тлі реального часу виявляється також самоідентифікація героя фольклорного твору, причому час постає в системі полярних характеристик: для одних героїв пов'язаний із фатальною несправедливістю, для інших – із руйнацією духовного осередку, для свідків події – з переоцінкою сенсів. На прикладі ліро-епічних творів із конкретною, детальною констатацією часу можна говорити також про переживання часу, яке уможливорює особистісну еволюцію, і це виявляється в реалізації однієї з найважливіших функцій ліро-епічного твору – людинотворчої. Поряд із тим, етичне переплітається з раціональним, а також із естетичним наповненням мовно-поведінкового акту (Копаниця, 2020).

Окреслення часу в ліро-епосі пов'язано також із імовірністю моделювання майбутнього, без якого життя втрачає будь-який сенс. Ця проєкція на майбутнє допомагає по-іншому осягати час теперішній і час минулий, адже, за М. Гайдеггером, відлік іде не від минулого до майбутнього, а від майбутнього до минулого, вирізняючи екзистенційний час від іманентного, фізичного часу (Heidegger, 1967: 154–155).

Окрім точних вказівок дат виняткових подій особистого та суспільного характеру, у ліро-епічних творах наявні вербальні ідентифікатори на позначення дня тижня, пори року та періоду дня:

В *понеділок по п'ятінках* надворі погода,
Та й ся стала у Рахівці неслава та й шкода (Дей, 1972: 305).

Екзистенційний час авторів-виконавців фольклорного твору, про яких є згадка у тексті («Прокіп Заєць з Дмитром братом») (Дей, 1972: 307), відрізняється від звичайного фізичного часу. Модель майбутнього без зла у всіх його виявах зумовлює ставлення до описуваних подій: співчуття до людини, яка гине через емпіричні спокуси: заздрощі та жадобу збагачення.

Час у аналізованих творах розкривається через амбівалентність аксіологічних параметрів, адже саме певний момент виявляє внутрішнє єство людини. Виокремлюючи індивідуальні характеристики винуватців драматичних подій, автори-інтерпретатори ліро-епічного твору акцентували увагу на здатності вбивць до заперечення позитивної цінності часу для інших членів спільноти. Таким специфічним запереченням постає представлений у фольклорній події факт злочину.

На відміну від ліро-епічних пісень, у яких наявні точні констатації часу події, а також згадки про творців текстів, у ліриці не спостерігається розбіжності між часом автора та часом аудиторії. Незалежно від того, в який період відбувалося текстотворення, усе це зливається в момент виконання фольклорного твору. Таким чином, «у якому б граматичному часі не було складено пісню, виконавець співає про себе, шукає у ній відповідності своєму нинішньому, одночасному з виконанням, душевному стану» (Копаниця, 2000). Ілюструванням цих висновків може слугувати епізод із ліричної пісні:

Пропала надія, забилося серце,
Заплакали очі мої.
Любив я дівчину та й то ся минуло,
Тяженько на серцю мені (Сокол, 2020: 271).

Екзистенційний час відтворено завдяки використанню широкого кола дієслів минулого часу недоконаного та доконаного видів. У ліричному творі домінує минулий час, однак він найбільш сутнісно оприявнюється у теперішньому моменті.

На відміну від ліро-епосу, час у ліричній пісні виявляється закритим, оскільки він увесь сконцентрований у рамках відповідного сюжету і ним замикається. Наявність специфічних рис, деталізація, конкретна історична обумовленість унеможлилювали б повторюваність народнопісенного твору. Таким чином, замкнутість у часі виводить лірику на шлях узагальнення, оскільки в ній репрезентовано те, що відбувається з багатьма людьми в їхньому життєвому просторі та повторюється в житті інших людей (Копаниця, 2000: 225–227).

У ліро-епічних піснях, зокрема в співанках-хроніках, важливим є виокремлення конкретних маркерів часу, які акумулюють інформацію про події, що закарбовані саме в них. Ці маркери часу привертають особливу увагу до важливих фактів і служать перехідним містком між минулим та майбутнім. З іншого боку, згадки про час відкривають перспективу філософського осмислення людського життя та позачасовості важливих подій, духовних світів, створених індивідами, їхнього залучення до моделювання майбутнього. Водночас, екзистенція часу релевантна до драматизму відірваності від тої гармонії, яка притаманна Всесвіту з його одвічним порядком, відсутнім у земному бутті.

Категорія часу у ліро-епічному фольклорі дозволяє об'єднати усі складові твору в єдину змістову парадигму, вирізняючи амбівалентність почуттів, вражень та ставлення до світу. Поряд із тим, у традиційній необрядовій пісенності простежується особливий модус осягнення часу, що перебуває поза чуттєвим пізнанням. У сучасному науковому дискурсі наявні два виміри індивідуального, соціального та історичного часів: по-перше, ця категорія використовується для відтворення життєвої реальності, по-друге, як засіб виміру усього людського існування, як у індивідуальному аспекті, так і в суспільному, по-третє, час постає елементом вимірів фізичного простору, а також усезагальною умовою структурування буття (Лебедев, 2017: 50–51).

У народних думках, наприклад, категорія часу оприявнюється через широкий лексико-семантичний простір фольклорного тексту. Важливими репрезентаторами соціально-історичних подій постають образи твору з відтворенням специфіки їхнього побутування, вчинків, мови, світосприйняття, мовлення тощо.

Історичні пісні та народні думи позначені потужною національно-історичною лінією, цим жанрам притаманна ідеалізація та гіперболізація, акцентування на завзятості та силі духу українських козаків та їхніх звитягах. Здебільшого в них розповідається про боротьбу проти загарбників, тому найчастотнішим є використання концептів рідної землі, Батьківщини, які в народних українських думках оприявлені конкретними: Чорне море («Маруся Богуславка», «Буря на Чорному морі»), Буг («Іван Богун», «Козак Голота») або загальними топосами (поле, море, річка, степ, луг), часто номінуються конкретні історичні діячі, зокрема згадуються Іван Богун, Самійло Кішка, Богдан Хмельницький, Маруся Богуславка тощо (Teleutsia, 2022: 44).

Простір і час у народному ліро-епосі нерозривно пов'язані. Водночас, навіть за відсутності самої лексеми «час», у текстах дум використано лексичні одиниці з темпоральним значенням тривалості певних подій (двадцять штири роки, у неділеньку, у полуденну й годину, тридцять літ, п'ятдесят штири годи), однак важливим є відображення в фольклорній свідомості негативної та позитивної цінностей часу. На прикладі образу Ляха Бутурлака, «ключника галерського», «сотника переяславського» із думи «Самійло Кішка» можна простежити, що час виявляється деструктивним фактором у становленні особистості, оскільки тридцятилітнє перебування в турецькій неволі призвело до зміни аксіологічних контурів світогляду. У фольклорній свідомості образ Бутурлака асоціативно поєднаний із загрозою для об'єктивної реальності інших людей, зокрема козаків:

Недовірок християнський,
Що був *тридцять літ* у неволі,
Двадцять штири як став по волі,
Потурчився, побусурменився... (Яременко, 1970: 49).

У духовному універсумі гетьмана запорозького Самійла Кішки час постає позитивною цінністю, оскільки герой твору не порушив кола морально-етичних принципів, почуття відповідальності перед козацтвом, власного заповіту з Богом. І саме цей заповіт виявляється не абстраговано, а особистісно, вирізняючись прагненням зберігати вірність та цінності. На прикладі народних дум можна говорити про інвективність розуміння часу як до окремої людської сутності, так і до людства загалом:

Бодай же ти того не дїдав,
Щоб я віру християнську під нозі топтав! (Яременко, 1970: 52).

У описі фольклорної події корелюються форми минулого та теперішнього часів, асоціативно наближуючи реципієнта до моменту дії, підкреслюючи її соціальну та морально-етичну важливість. Одні й ті ж дієслова бувають представлені то в імперативній формі, то в формі минулого часу: *забігайте – забігали, бросайте – бросали, рубайте – рубали, зоставляйте – зоставляли*, наявні також різноманітні форми теперішнього часу: *прибуває, саджає, метає, наливає, вибирає, ввертає, зачуває* (Яременко, 1970: 49–58).

На прикладі ліро-епічного фольклору можна простежувати вияви соціального часу, який трактується в сучасній гуманітаристиці як «форма буття суспільства, що виражає тривалість історичних процесів та їх зміни, які виникають у ході діяльності людей» (Лебедев, 2017: 49).

У ході текстуального аналізу можна з'ясувати вияви категорії часу через простір – своєрідне тло фольклорної події, яке вирізняє її від інших. Усвідомлення часу як обшару в особистісній інтерпретації варто

вирізняти стосовно спорідненості з поліаспектною системою, через взаємозумовленість із тією сферою, в якій перебуває герой народнописаного твору. Різноманітні лексичні конструкти темпорального значення, що вказують на атрибути часу у фольклорному тексті, оприявнюють також гносеологічне значення цієї категорії, оскільки є відзеркаленням життєвого досвіду, спостережень та роздумів. Поряд із необрядовим ліро-епосом, у обрядовому фольклорі категорія часу також може виявлятися то позитивно, то негативно. Наприклад, у щедрівках час очікування Нового року, нового етапу життя, надії на майбутнє, дивовижне здебільшого сприймається як позитивна цінність.

Водночас, у петрівчаних піснях час сприймається і як позитивна, і як негативна цінність, оскільки він може дарувати омріяне та очікуване, наповнювати природу й життя багатобарвністю і святковістю, а з іншого боку, в ньому не можна рухатися так, як у фізичному просторі: він швидкоплинний, непізнаваний, проте здатний видозмінювати природу і сферу побутування. Лексико-семантичними ідентифікаторами часу в таких фольклорних текстах часто постають назви свят:

Ой петрівочка наступає,
Сива зозулька вилітає;
Ой петрівочка минається,
Сива зозулька ховається (Каширіна, 1974: 49).

Зауважимо, що в низці пастуших пісень час сприймається з позитивної точки зору, оскільки у фольклорній свідомості окреслюється розуміння Бога як Абсолюту, якому підвладні й час, і простір. Лише від Бога залежить тривалість земного шляху, він стає помічником у справах, розрадою в бідах і джерелом справжньої радості:

Помагай нам, Богочку,
В щесливу годиночку (Сокол, 2020: 105).

Водночас, і в обрядовому, й необрядовому фольклорі можна віднайти паралелі в осягненні фольклорною свідомістю сутності часу як руху. Антична філософія, зокрема творчість Аристотеля, вирізняла особливості цієї категорії з точки зору людської реальності, в якому зафіксувались уявлення про час як рушійну силу на певному етапі життя (Barnes, 2000: 88–90).

У епоху Середньовіччя модус осмислення часу теж ґрунтувався на уявленнях про рух, однак вважалося, що час можна використати як міру чогось конкретного, тобто тривалість якоїсь події, пересування предметів, хронологію дій людини, однак це може стосуватись тих сутностей, що фіксуються завдяки початковій точці відліку та кінцевій. Із цих позицій власне час виміряти неможливо, оскільки того, що вже відбулося, не повернути, а того, що має бути, ніяк неможливо наблизити. Таким чином, все суще обертається лише в теперішньому, і все буття – це лише теперішнє, теперішнє минулого, теперішнє нинішнього і теперішнє майбутнього. Аврелій Августин, розмірковуючи про час, писав, що кожен вчинок здійснюється саме в часі, і якщо немає здійсненого, – значить, і час відповідний відсутній (Здіорук, 1999: 40).

Фольклорний текст розкриває низку складних філософських проблем, зокрема, взаємозв'язок часу і мислення. У низці балад обриси часу представлено через лексичні репрезентатори пори дня або пори року, переліку літ («Пісня про покритку, що втопила дитину», «Стояли тумани не год і не два», «Сеї ночі упівночі місячок мінився», «Ой ходила Марусенька у ліс по калину») (Дей, 1987). Духовний універсум особистості повною мірою виявляється через осягнення минулого, а авторська інтенція представляє проблему теперішнього часу як проблему часу минулого. Наприклад, у «Пісні про покритку, що втопила дитину» причина криється у минулому, де «любив Федір Варварочку ціле літо й зиму», а в теперішньому – роздуми героїні твору про страх відплати чоловіка за її перелюб, підмовляння коханцем втопити дитину, щоб і далі безперешкодно чинити так само (Дей, 1987: 112).

Ураховуючи специфіку текстотворення, бачимо, що момент дії і момент виконання не бувають одночасними, водночас, минуле подається як нинішнє, оприявнюючи всі деталі виняткової події, пропонуючи інвективу перед аудиторією щодо оцінки жорстокого вчинку. З іншого боку, сама морально-етична парадигма твору з задіяним натуралізмом вже містить таку сутнісну оцінку подій та осіб. Ймовірно, у таких моментах також по-особливому виявляється прагматика фольклорного твору, який окреслює життя в протилежностях та суперечностях, і властивість часу постійно перебувати в нашій екзистенції, в нашому мисленні. Незабутність події в наведеній пісні підкреслюється ідентифікацією темпоральних значень – сорока тижнів як одного дня:

Сорок неділь тому було, от як одну днинку,
А Варварка учинила во плоті дитинку.
Але й она учинила, гадку погадала,
Роз'єла коралики, роток затикала (Дей, 1987: 112).

Така вербальна ідентифікація дає поштовх до окреслення часу не лише як онтологічної, але й гносеологічної проблеми. Осягнення фольклорної події підводить до розмежування моделей власного універсуму та всегального універсуму, який усвідомлюється як аксіологічна категорія. Фіксація часових параметрів людського існування дає змогу наблизитись до усвідомлення існування такого континууму, в якому темпоральні контури зовсім інші, або вони фактично відсутні.

Висновки. Таким чином, у фольклорному творі через категорію часу об'єктивується сутність діалектики іманентного і трансцендентного як аспектів однієї ідеї. Час постає засобом взаємодії двох аксіологічних просторів: транслятора та реципієнта. Водночас, через ставлення до часу як цінності буття можна простежувати важливі аспекти самоідентифікації особистості.

На прикладі ліро-епічного фольклору можна також простежити кореляцію понять «час» та «причинно-наслідковий зв'язок», оскільки будь-яка дія була чимось або кимось зумовлена, вона осмислюється та фіксується у фольклорній свідомості. Очевидно, саме наявність передумов певної події чи вчинку і передбачає часовий вимір. Отже, у минулому часі розкривається обумовленість певної ситуації, а в теперішньому репрезентуються наслідки, і ця діалектика стає вірогідною і на текстовому, і на позатекстовому рівнях. Час постає справжнім Музагетом етико-філософської концепції необрядового ліро-епічного фольклору: він – у події, подія – в ньому, він – у рецепції героя, в інтенції творця, в екзистенційному перетворенні транслятора та реципієнта.

Список використаних джерел:

1. Балади / упоряд. О. Дея та А. Ясенчук. Київ: Дніпро, 1987. 319 с.
2. Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2021. Т. 1. 474 с.
3. Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2021. Т. 2. 592 с.
4. Копаниця Л.М. Естетична комунікаційна функція і «матеріальне» значення слова в фольклорному тексті. *Education a New Dimension: Philology*. VIII (65), issue: 217. Budapest, 2020. P. 27–33. DOI: 10.31174/SEND-Ph2020-217VIII65-06.
5. Копаниця Л.М. Метапонятійна модель української ліричної пісні. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. 504 с.
6. Кузьменко О. Фольклорні знаки воєнного буття у триаді концептів «ВОЛЯ» – «НЕВОЛЯ» – «ДОЛЯ». *Народознавчі зошити*. 2018. № 1 (139). С. 125–137.
7. Народні думи, пісні, балади / вступ. ст., упоряд. та прим. В.В. Яременка. Київ: Молодь, 1970. 329 с.
8. Народні пісні в записах Івана Манжури / упорядк. і примітки А. Каширіної. Київ: Музична Україна, 1974. 351 с.
9. Павлова А. К. Аксиологічний вимір категорії часу в художній системі необрядового ліро-епічного фольклору. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 6 Ч. 2. С. 165–169. DOI: 10.32782/2710-4656/2022.
10. Павлова А. К. Екзистенційна свідомість наратора в аспекті світовідчуття (на прикладі ліро-епічних пісень про національно-визвольну боротьбу українців середини ХХ століття). *Народознавчі зошити*. 2022. № 2. С. 385–390.
11. Петренко Л. Концептосфера ПОРИ РОКУ в поетичній мові початку 21 століття. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 5. С. 101–107. DOI: 10.32447/2663-340X-2019-5-18.
12. Практичні аспекти філософії часу: монографія / В.О. Артюх, О.П. Бойко, А.В. Вертель [та ін.]; за ред. Є.О. Лебеда. Суми: Сумський державний університет, 2017. 155 с.
13. Прокопович Л. Вербалізація концепту час у романі Мирослава Дочинця «Мафтей» *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство): збірник наукових праць*. Дрогобич, 2017. № 8. Т. 2. С. 66–69.
14. Співанки-хроніки. Новини / упорядкування О. Дея, С. Грици. Київ: Наукова думка, 1972. 560 с.
15. Словідь. Святий Августин; пер. з лат. Юрія Мушака; післям. С. Здіорук. Київ: Основи, 1999. 319 с.
16. Barnes J. Aristotle: a very short introduction. Oxford: Oxford University Press, 2000.
17. Heidegger M. Sein und Zeit. Max Niemeyer Verlag Tübingen, 1967.
18. Teleutsia V. Pavlova A. Sydorenko L. Tilniak N. Kapliyenko-Iliuk Y. Venzhynovych N. Mode of Understanding the Terms Concept and Folklore Concept in Modern Humanities. *Studies in Media and Communication*, 2022, 10(3), pp. 40–46. URL: <http://smc.redfame.com> [дата звернення 09.05.2023]. Doi:10.11114/smc.v10i3.5832

References:

1. Balady (1987). [Ballads] / uporiad. O. Deia ta A. Yasenчук. Kyiv: Dnipro, 1987. 319 p. [in Ukrainian].
2. Boikivski narodni pisni (2020). [Boykiv folk songs] / zapysy ta vporiadkuvannia V. Sokola. Lviv. T. 1. 474 p. [in Ukrainian].
3. Boikivski narodni pisni (2021). [Boykiv folk songs] / zapysy ta vporiadkuvannia Vasyliia Sokola. Lviv. T. 2. 592 p. [in Ukrainian].
4. Kopanytsia, L.M. (2020). Estetychna komunikatsiina funktsiia i "materialne" znachennia slova v folklornomu teksti [Aesthetic communication function and "material" meaning of the word in the folklore text]. *Education a New Dimension: Philology*. VIII (65), issue: 217. Budapest, pp. 27–33. DOI: 10.31174/SEND-Ph2020-217VIII65-06. [in Ukrainian].
5. Kopanytsia, L.M. (2000). Metaponiatiina model ukrainskoi lirychnoi pisni. [Metaconceptual model of Ukrainian lyrical song]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. 504 p. [in Ukrainian].
6. Kuzmenko, O. (2018). Folklorni znaky voiennoho buttia u triadi kontseptiv "VOLiA" – "NEVOLiA" – "DOLiA" [Folklore signs of military life in the triad of concepts "WILL" – "FORCE" – "FATE"]. *Narodoznavchi zoshyty*. 2018. № 1 (139), pp. 125–137. [in Ukrainian].
7. Narodni dumy, pisni, balady (1970). [Folk dumas, songs, ballads] / vstyp. st., uporiad. ta prym. V.V. Yaremenka. Kyiv: Molod. 329 p. [in Ukrainian].
8. Narodni pisni v zapysakh Ivana Manzhury (1974). [Folk songs in Ivan Manzhura's recordings] / uporiadk. i prymitky A. Kashyrianoi. Kyiv: Muzychna Ukraina, 351 p. [in Ukrainian].
9. Pavlova, A. K. (2022). Aksiolohichni vymir katehorii chasu v khudozhnii systemi neobriadovoho liro-epichnoho folkloru [Axiological dimension of the category of time in the artistic system of non-ritual lyric-epic folklore]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*. T. 33 (72) № 6. Ch. 2, pp. 165–169. DOI: 10.32782/2710-4656/2022 [in Ukrainian].
10. Pavlova, A.K. (2022). Ekzystentsiina svidomist naratora v aspekti svitovidchuttia (na prykladi liro-epichnykh pisen pro natsionalno-vyzvolnu borotbu ukrainsiv seredyny KhKh stolittia) [Existential consciousness of the narrator in the aspect

- of worldview (on the example of lyric-epic songs about the national liberation struggle of Ukrainians in the middle of the 20th century)]. *Narodoznavchi zoshyty*. № 2, pp. 385–390. [in Ukrainian].
11. Petrenko, L. (2019). Kontseptosfera PORY ROKU v poetychnii movi pochatku 21 stolittia [The concept of SEASONS in the poetic language of the beginning of the 21st century]. *Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti "Lvivskiy filolohichnyi chasopys"*. № 5, pp. 101–107. DOI: 10.32447/2663-340X-2019-5-18 [in Ukrainian].
 12. Praktychni aspekty filosofii chasu: monohrafiia (2017) [Practical aspects of the philosophy of time: a monograph] / V.O. Artiukh, O.P. Boiko, A.V. Vertel [ta in.]; za red. Ye.O. Lebedia. Sumy: Sumy State University. 155 p. [in Ukrainian].
 13. Prokopovych, L. (2017). Verbalizatsiia kontseptu chas u romani Myroslava Dochyntsia "Maftai" [Verbalization of the concept of time in the novel "Maftai" by Myroslav Dochinets]. *Naukovyi visnyk Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii "Filolohichni nauky" (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats. Drohobych*, № 8. T. 2, pp. 66–69. [in Ukrainian].
 14. Spivanky-khroniky. Novyny (1972). [Chronicle singers. News] / uporiadkuvannia O. Deia, S. Hrytsy. Kyiv: Naukova dumka. 560 p. [in Ukrainian].
 15. Spovid. Sviaty Avhustyn (1999). [Confession. Saint Augustine]; per. z lat. Yurii Mushaka; pisliam. S. Zdioruka. Kyiv: Osnovy. 319 p. [in Ukrainian].
 16. Barnes, J. (2000). *Aristotle: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press [in English].
 17. Heidegger, M. (1967). *Sein und Zeit*. Max Niemeyer Verlag Tübingen. [in German].
 18. Teleutsia, V. Pavlova, A. Sydorenko, L. Tilniak, N. Kapliyenko-Iliuk, Y. Venzhynovych, N. (2022). Mode of Understanding the Terms Concept and Folklore Concept in Modern Humanities. *Studies in Media and Communication*, 10(3), pp. 40–46. URL: <http://smc.redfame.com> [in English].